A tegnapi napon a Magyar Tudományos Akadémia vezetői Nagycenken, Sopronpusztán és Fertőszentmiklóson jártak. Az intézmény megalapításának november eleji, immár 201. évfordulójára emlékezve koszorút helyeztünk el alapítónk, Széchenyi István síremlékénél, elültettük az akadémiai emlékerdő 201. hársfáját, és fejet hajtottunk Széchenyi szövetségese, Felsőbüki Nagy Pál emlékhelyénél. 2003 óta hagyomány, hogy a tisztelgő körutat követő napon indítjuk útjára a Magyar Tudomány Ünnepe programjait. E programsorozat az alapító emlékezetének ápolását a tudomány eredményeinek bemutatásával kapcsolja össze.

A tudomány nem önmagáért való tevékenység. Akkor tölti be igazán a szerepét, ha eredményei eljutnak az emberekhez, ha segítik a világ megértését, a megalapozott döntéseket, és hozzájárulnak a közös jövő alakításához. Ehhez nem elegendő, ha a kutatók egymással osztják meg a felismeréseiket. Azon dolgozunk, hogy megtaláljuk azt a nyelvet és azokat az alkalmakat, amelyeken a szélesebb nyilvánossághoz is szólhatunk, és amelyeken a tudomány mindenki számára hozzáférhetővé, érthetővé és hitelessé válhat. A Magyar Tudomány Ünnepe éppen ezt a találkozást szolgálja.

Ez évi tudományünnepünk a *Szabadság és tudomány* címet viseli, amivel nyilvánvalóan az 1956-os forradalom szabadságküzdelmeinek 70. évfordulója előtt tisztelgünk. De nem csak erre a történelmi szabadságharcra utalunk. Szándékunk, hogy rámutassunk arra is: a szabadsághiányos állapotok bármely válfaja mélyen összeférhetetlen a tudományos megismerés autonómiájával.

Amikor – csaknem egyöntetű hazai és kiterjedt nemzetközi tiltakozás ellenére – 2019-ben a magyar kormány leválasztotta az MTA-ról kutatóintézeteit, a tudományos testület rögtön olyan új utakat keresett és talált, amelyeken továbbra is közérdeklődést keltő módon szólíthatott meg széles hazai közönséget, sőt társadalmi hatását még meg is sokszorozhatta. Az ugyanabban az évben újraalkotott akadémiai küldetésnyilatkozat utolsó, hetedik pontja arról szól, amit a világ sok helyén tudománykommunikációnak vagy -disszeminációnak neveznek, de beérhetjük a tudományos ismeretterjesztés terminussal

is: „Az Akadémia közvetíti a tudományos kutatások eredményeit a társadalom számára.” Jól tesszük azonban, ha a küldetésnyilatkozatnak ezt a pontját az előzővel, a hatodikkal szoros egységben szemléljük, amely így szól: „Az Akadémia a nemzet tanácsadója”, s „a kormányzattal, a hazai kutatási, fejlesztési és innovációs rendszerrel, az oktatási rendszerrel és a társadalommal kialakított széles körű együttműködésre alapozva valósítja meg […] tanácsadói, a döntéshozatalt támogató szakpolitikai tevékenységét.”

Amikor az MTA küldetésnyilatkozatba foglalta ezt a szerepértelmezését, igen bonyolult társadalmi térbe lépett. A tudomány képviselői által kifejtett tárgyszerű, az ismeretek naprakész szintjére támaszkodó tanácsok meghallgatása – az e meghallgatásra keretet biztosító belső intézményrendszer működtetése – a hatalmat gyakorlók elemi politikai érdeke, sőt kormányzati kötelezettsége. A meghallgatott tanácsok megfogadása és követése azonban nem az: a mérlegelés, a képviselt nemzetpolitikai célokkal való összehangolhatóság megítélése a politikum felelőssége. Erről számadással a választóknak tartozik, nem a tudományos intézménynek.

A tudományos tanácsadás ritkán léphet fel az abszolútum kimondásának igényével, javaslatait az adott társadalmi térbe kell helyeznie. Mind a politika világa, mind a társadalomtudomány sokat tud azoknak az embereknek a műveltségéről, kultúrájáról, képzettségéről, előítéleteiről, szocializációjáról, akikkel a döntéseket meg kell értetni, el kell fogadtatni. Minden tudományos tanácsadás egy bizonyos részben társadalomtudományi helyzetleírás és állásfoglalás is kell legyen; minden implementálni javasolt intézkedésnek egy történelmi időpillanat előfeltételei között, társadalmilag körülhatárolt adottságok és lehetőségek világában kellene belépnie az emberek életébe, és ennek plauzibilitásáról, hasznáról és káráról, előnyeiről és korlátairól a politikai kormányzat fog véleményt formálni. A döntés joga és felelőssége az övék; mindkét fél lehet jóhiszemű akkor is, ha a fókuszált kérdést eltérően ítélik meg; nem minden tanácsunkat fogják megfogadni, de ettől egyik

fél sem lesz a nemzet ellensége vagy hazaáruló. A nézetek különbsége alternatívákat teremt, s míg az egyik fél szabatos összefoglalót ad ezekről, a másik fél van felhatalmazva a közöttük való választás jogával, és övé annak a felelőssége is.

A tanácsadó tehát nem követelheti tanácsai megfogadását – annak azonban nem volna szabad megtörténnie, hogy tanácsadásra módja se legyen. Márpedig az MTA-nak az elmúlt években lényegében nem volt kormányzati partnere. Jól kifejezi ezt, hogy a nemzet javára való munkálkodásának 200. évfordulóját lényegében magára hagyva ünnepelte meg. Sőt, tavalyi jeles évfordulónkat az akkori kormányzat ideológiai holdudvara, sajtója és médiája azzal tette emlékezetessé, hogy brutális, méltatlan hangnemű, kifejezetten fenyegető, sötét történelmi időket idéző hecckampányt folytatott ellenünk.

Mindez, úgy látjuk friss felmérések eredményeiből is, nem tudta kikezdeni az Akadémia kivételes hitelességét, társadalmi elfogadottságát. Ellenkezőleg: az évforduló sok száz tudományos és ismeretterjesztő rendezvényével, mintegy harminc kiadványával, két nagy és tucatnyi kisebb kiállításával, tanulmányi versenyével, vonzó és dinamikus médiatartalmaival, kisfilmekkel, podcastokkal, a vidéket járó öt interaktív konténerünkkel, a Tudománybarát Település Mozgalom felépítésével az Akadémia korábban sosem látott kiterjedésű közönséget szólított meg, ért el. Az érdeklődő, művelt magyar nagyközönség most már pontosan tudhatja, hogy az MTA nemcsak tudományos, tudományirányító, tudományszervező és tudománytámogató intézmény, hanem alapvető fontosságú nemzeti kulturális intézmény is, amely tudomány-, irodalom-, művészet- és művelődéstörténetünk, vagyis kulturális örökségünk legátfogóbb tartalomszolgáltatója, megőrzője és közrebocsátója.

Nagyon jó lett volna, ha a kormányzattal együtt örülhetünk annak a mindenkor a nemzet javát szolgáló, kivételesen kiterjedt és mélyreható szellemi hatásnak, amellyel Akadémiánk az elmúlt kétszáz év alatt a nemzeti identitás megteremtéséhez, a társadalmi modernizációhoz, a testi és szellemi jólléthez, az emberi életminőséghez hozzájárult. Ez a bicentenárium most már az

elmulasztott lehetőség mementója marad. Nem a nemzet és nem az Akadémia mulasztott, hanem egyedül a kicsinyes politikai egyoldalúság.

Széchenyi István, az Akadémia alelnöke rendkívül pontosan fogalmazott közgyűlési megnyitó beszédében, 1844 decemberében: „habár akademiánknak soha nem volt is politicai igénye, s most sincs illyes, azért annak eszméje bizony még sem foganszott más okból, és még sem lépett tulajdonkép életbe egyébért, mint azon czélból, mihezképest nemzeti nyelvünknek és ezzel olly szorosan egybekötött nemzeti létünknek egy révpartjával, egy őrjével többje legyen, melly iránynál, bárki mit mondjon is, nincs ránk nézve nagyobb fontosságu politicai szempont”.